

بنگاههای کوچک و متوسط جایگاه صنایع کوچک و هسته های صنعتی خود اشتغالی در اندونزی

گروه مطالعات SMEs سازمان مدیریت صنعتی

۱ اشاره

تاکنون در این رشته مقالات، بنگاههای کوچک و متوسط در چند کشور اروپای شرقی و غربی بررسی اجمالی شده اند. یک تفاوت عمده میان این دو گروه از کشورها وجود داشته است و آن اینکه، در اروپای غربی تمام سازوکارهای لازم برای فعالیت فراهم بوده است و تقویت و گسترش بنگاههای مزبور نیاز به یک رشته حمایتهای تکمیلی داشته است. در حالی که در اروپای شرقی، دولت‌ها ناگزیر بوده اند تا شرایط محیطی را به طور کامل از نو بسازند تا اصولاً بنگاههای اقتصادی بتوانند پدید آیند و رشد کنند. بررسی این مجموعه از کشورها تا حد زیادی متأثر از گزارشهای یونیدو بوده است.

حال از این پس تلاش خواهد شد تا گروه دیگری از کشورها، یعنی کشورهای شرق آسیا را با نگرشی دیگر مورد بررسی قرار گیرد. این کشورها با هر دو گروه از کشورهای اروپایی تفاوت دارند. یعنی در آغاز سیاست حمایت از بنگاههای کوچک و متوسط هم سازوکارهای اقتصاد آزاد در حد کشورهای اروپای غربی فراگیر و منسجم نبودند و هم هرگز از میان برده نشده بودند تا بازسازی یا نوسازی آنها

ضرورت پیدا کند. به عبارت دیگر در این کشورها، در بستر برپایی و گسترش نظام بازار آزاد، سیاست حمایت از بنگاههای مزبور هم شکل گرفته است و این هردو، همگام با یکدیگر، در حال تکامل هستند.

نخستین کشور از این گروه، اندونزی می باشد یعنی کشوری که بیش از ۲۳۴ میلیون نفر جمعیت دارد. این جمعیت که جوان هم هست و با ۱/۵ درصد رشد می کند، درآمدی در حد ۳۱۰۰ دلار دارد. رشد صنعتی کشور در حد ۴/۹ درصد اعلام شده است. به نظر می رسد که این کشور علاوه بر بلدهی خارجی کلان، تورم ۱۱/۹ درصدی، با گروه گسترده ای از بیکاران هم روبروست زیرا نرخ بیکاری آن به بیش از ده درصد می رسد.

مقدمه

صنایع کوچک جایگاه بسیار مهمی در اقتصاد اندونزی دارد. این بخش از صنعت در دو بعد ایجاد اشتغال (اشتغالی) و افزایش درآمدها (خصوصاً در مناطق کمتر توسعه یافته) سهم بسزایی دارد و واحدهای کوچک صنعتی که از تکنولوژی برتر استفاده می کنند، توانسته اند همکاریهای تولیدی خوبی با شرکتهای و صنایع بزرگ در اندونزی داشته باشند.

عمده بخشهای صنعتی که صنایع کوچک (خرد و مدرن) در آن فعالیت گسترده دارند به شرح زیر است:

صنایع غذایی و دخانیات، صنایع نساجی و پوشاک، صنایع چوب و سلولزی، صنایع کاغذسازی، صنایع لاستیک و پلاستیک، صنایع شیمی صنعتی، صنایع کانی غیرفلزی و قطعات مهندسی (کارخانه ای).

عمده ترین بخش صنعتی که صنایع کوچک (واحدهای مدرن) در آن مشغول به کار هستند صنایع غذایی با ۳۷/۳٪ و کمترین بخش صنعتی، صنایع کاغذسازی با ۳/۲٪ است.

طبق آخرین برآورد آماری که در سال ۱۹۹۶ میلادی انجام گرفته است ۷۲٪ از کل نیروی کار در بخشهای صنعتی را نیروهای شاغل در بخش صنعت کوچک تشکیل می دهد. سهم صنایع کوچک از کل ارزش افزوده بخش صنعت در سال ۱۹۹۶ برابر با ۳۱/۱٪ اعلام شده است.

تعریف بنگاههای کوچک و متوسط

معیار تعریف و تقسیم بندی بنگاهها در اندونزی براساس تعداد کارکنان می باشد. براین اساس بنگاههایی که تعداد کارکنان آنها کمتر از

جدول ۱ - تعداد شاغلان در واحدهای صنعتی خرد و واحدهای صنعتی کوچک

سال	تعداد واحدهای صنعتی خرد (۱ الی ۴ نفر)	تعداد شاغلان در واحدهای خرد	تعداد واحدهای صنعتی کوچک (۵ الی ۱۹ نفر)	تعداد شاغلان در واحدهای صنعتی کوچک
۱۹۸۶	۳۵۲,۴۰۱	۱,۱۷۱,۷۰۷	۹۴,۵۳۴	۷۷۰,۱۴۴
۱۹۹۱	۳۹۲,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۱	۱۲۲,۶۸۱	۹۷۸,۵۰۶
۱۹۹۳	۴۲۵,۵۲۶	۱,۷۰۱,۰۰۰	۱۲۴,۹۹۰	۱,۲۰۰,۰۰۰
۱۹۹۶	۴۹۱,۰۰۰	۲,۳۰۵,۶۰۰	۱۴۸,۹۲۰	۱,۱۸۱,۰۰۰

اندونزی نسبتاً بیش از ۴۵٪ از کل قراردادهای پیمانکاری را شامل می شود.

همچنین وجود چنین قراردادهای پیمانکاری هیچ گونه تعهدی برای دولت در خصوص تامین نیازهای مالی و ارائه خدمات ویژه نخواهد داشت. صنایع فلزی و صنایع غذایی از عمده بخشهای صنعتی هستند که از مدل پیمانکاری ذکر شده استفاده می کنند.

پیمانکاری شبکه ای: اندونزی از شروع پنجمین برنامه پنج ساله توسعه صنعتی - اقتصادی یکی از موثرترین راهکارهایی که بتواند علاوه بر

بودجه ملی استفاده می شود نیز ۲۰٪ خواهد بود. در حال حاضر، در اندونزی طرحی در دست مطالعه است که به موجب آن تعداد مشخصی از کالاها و تولیدات صنعتی باید در فرایند پیمانکاری کوچک - بزرگ ساخته شود.

مدلهای همکاری صنایع کوچک با صنایع بزرگ

پیمانکار مستقیم: در این نوع همکاریها صنایع بزرگ در پی افزایش حجم تقاضا و همچنین به جهت کاهش هزینه های تولیدی مستقیماً به

۱۰۰ نفر باشد، بنگاه کوچک و متوسط به حساب می آیند. براساس این تعریف صنایع کوچک به دو بخش تقسیم می شوند:

الف - واحدهای صنعتی خرد (صنایع کوچک خوداشتغالی) که تعداد نیروی انسانی شاغل به کار در آنها بین ۱ الی ۴ نفر می باشد.
ب - واحدهای صنعتی کوچک (صنایع کوچک) که از حداقل ۵ نفر و حداکثر ۱۹ نفر نیروی کار تشکیل شده باشند.

صنایع کوچک پیمانکار

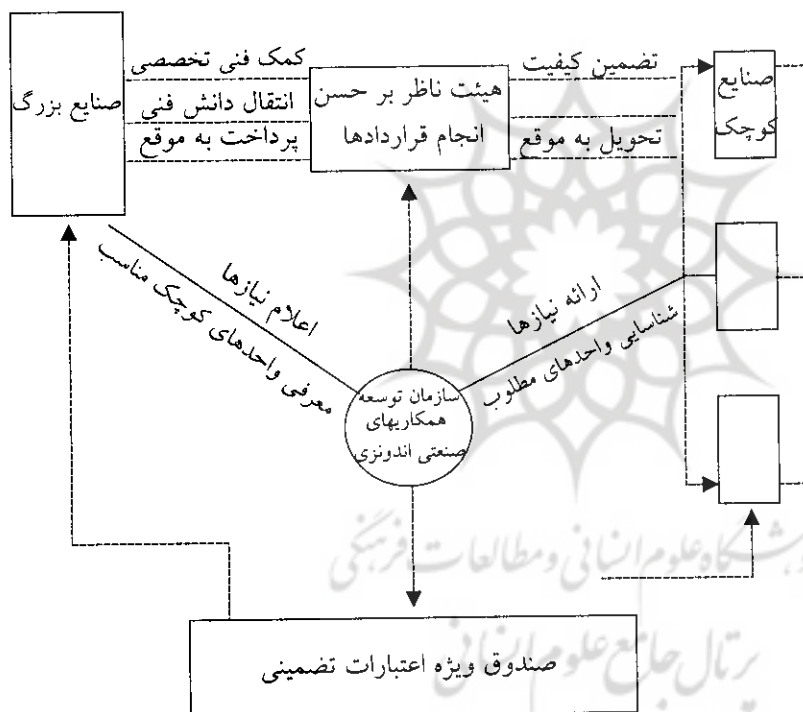
صنایع کوچک پیمانکار (SUB-CONTRACTOR) از اوایل دهه ۱۹۸۰ و با شروع سومین برنامه پنج ساله توسعه صنعتی -

اقتصادی اندونزی مورد توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان قرار گرفت. با توجه به نابرابری قدرت رقابت بسین صنایع بزرگ و صنایع کوچک و استفاده غیرمتوازن صنایع کوچک و بزرگ از امکانات مالی، فنی، تکنولوژیکی و بازاریابی که باعث افزایش فشار بر روی صنایع کوچک گردید، برنامه ریزان صنعتی و اقتصادی اندونزی تصمیم گرفتند تا از طریق راهکارهای جامع (به کارگیری برنامه های تشویقی) علاوه بر توسعه قدرت عملکرد صنایع کوچک بتوانند از راه توسعه و افزایش حجم همکاریهای پیمانکاری بین صنایع کوچک و بزرگ، فاصله یا شکاف موجود بین این دو بخش مهم را در صنعت، کاهش دهند.

در حال حاضر (طبق آمار سال ۱۹۹۶) به طور کلی در کلیه بخشهای صنعتی حدود ۴۴/۱٪ از کل تولیدات صنعتی ساخته شده در صنایع بزرگ توسط واحدهای صنعتی کوچک پیمانکار ساخته می شود. در این میان صنایع خودروسازی و صنایع الکترونیک از بیشترین تعداد واحدهای کوچک صنعتی پیمانکار برخوردار هستند.

در سال ۱۹۹۱ و با شروع پنجمین برنامه پنج ساله توسعه صنعتی - اقتصادی در اندونزی دولت اقدام به تاسیس صندوق ویژه ای به نام صندوق اعتبارات خاص برای صنایع کوچک پیمانکار کرد. طبق دستور دولت، بانکهای تجاری موظف هستند تا ۴۵٪ از کل سقف صندوق را پر کنند. سهم صنایع کوچک پیمانکار ۱۰٪ کل موجودی صندوق، سهم صنایع بزرگ ۲۵٪ و سهم دولت که مستقیماً از

شکل ۱ - پیمانکاری شبکه ای

کاهش فاصله و شکاف بین صنایع کوچک و صنایع بزرگ باعث کاهش رقابت غیرمتوازن بین این بخش صنعت شود را ترویج و گسترش پیمانکاریهای تولیدی بسین صنایع کوچک و بزرگ و از طریق شبکه منظم و هدایت شده دانست.

در این مدل همکاری بین صنایع کوچک و متوسط، دولت امکانات مناسبی از جمله راه اندازی صندوق ویژه اعتبارات تضمینی و قانونمند کردن وظایف هر یک از طرفین قرارداد نسبت به یکدیگر را در نظر گرفته است. (شکل ۱)

دنبال استفاده از ظرفیتهای خالی صنایع کوچک و متوسط هستند و قرارداد همکاری به طور مستقیم و بدون واسطه (به صورت دوجانبه) بین صنایع بزرگ و واحدهای صنعتی کوچک منعقد خواهد شد. هیچ گونه تعهدی مبنی بر ادامه همکاری پس از پایان مدت قرارداد برای طرفین وجود ندارد.

همچنین هیچ گونه تعهدی از طرف کارخانه های بزرگ مبنی بر ارائه کمکهای فنی و در اختیار گذاشتن مواد اولیه و ماشین آلات وجود ندارد. حجم اینگونه قراردادهای

ماشین آلات و تکنولوژی های مورد نیاز از خارج کشور را به عنوان مشوقهای لازم در این رابطه انجام می دهد. در حال حاضر، در اندونزی ۲۴ شرکت صنعتی مشترک تاسیس شده است که عمدتاً در صنایع الکترونیک و برق، صنایع نساجی، صنایع چوب، صنایع فلزی مصرفی، صنایع مهندسی و ماشین سازی مشغول به فعالیت هستند.

این شرکتها از امکانات آموزشی، مشاوره ای، فنی، تخصصی، مالی و مالیاتی و حمایتهای بازاریابی که جزء برنامه های کلان دولت در خصوص حمایت از صنایع کوچک است بهره مند خواهند بود.

شرکتهای سهامی متشکل از صنایع کوچک

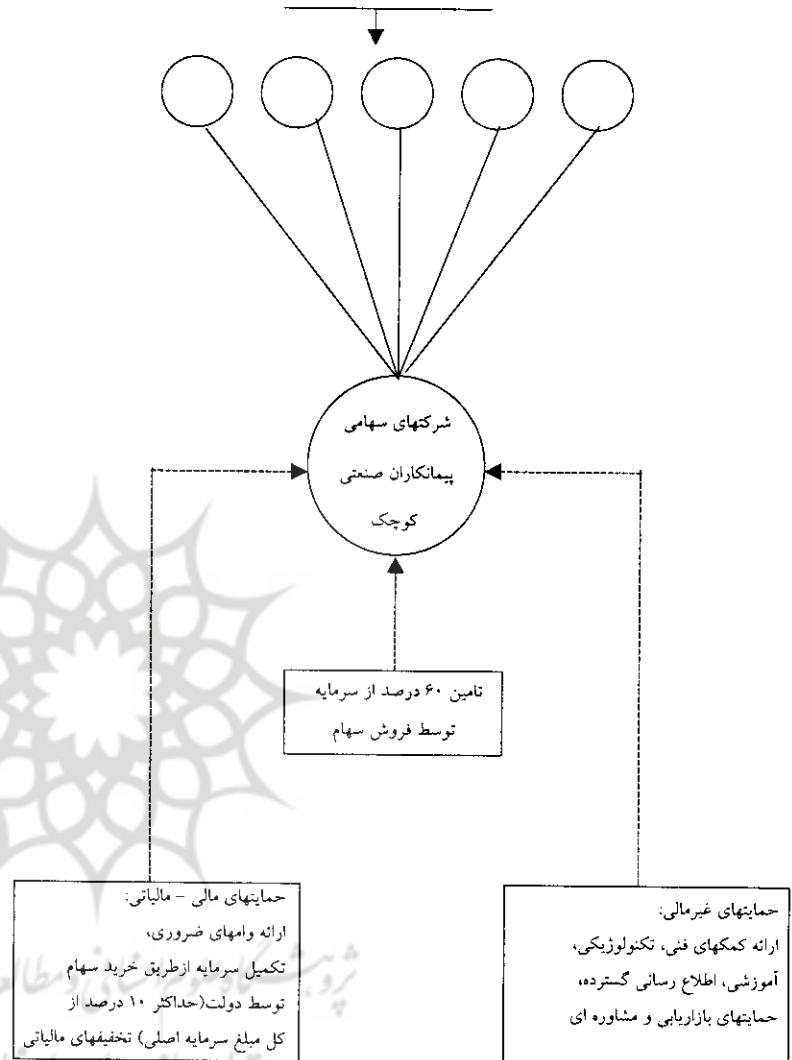
اندونزی از سال ۱۹۹۵ میلادی مدل دیگری از همکاریهای پیمانکاری بین واحدهای صنعتی کوچک را به اجرا درآورد. براساس این مدل، واحدهای کوچک صنعتی نسبت به ایجاد شرکت تولیدی با مالکیت سهامی اقدام می کنند که ۴۰٪ از سرمایه لازم شرکت توسط عرضه سهام و فروش به افراد حقیقی و ۶۰٪ مابقی توسط سرمایه گذاران اصلی (واحدهای کوچک صنعتی) تامین خواهد شد (شکل ۲).

این شرکتها براساس تقسیم کار و طراحی ساخت قطعات مختلف مشترکاً به تولید کالا یا محصولات کامل اقدام می کنند. از دلایل اصلی دولت اندونزی در حمایت از این نوع شرکتها کمک به صنایع کوچک برای افزایش توانمندیها برای تولید کالاهایی با ارزش افزوده بالا، قابل رقابت با تولیدات صنایع بزرگ و در نهایت تولید کالاهای سرمایه بر صادراتی است. کلیه حمایتهایی که دولت از شرکتهای پیمانکاری شبکه ای و همکاری تولیدی - صنعتی مشترک می کند، از این دسته از شرکتها نیز به عمل می آید.

صنایع کوچک خوداشتغالی (صنایع کوچک خرد)

روند افزایش جمعیت در اندونزی که در دهه ۷۰ میلادی به بالاترین نرخ خود رسید، باعث شد که این کشور در این دهه با حجم بالایی از نیروهای جوان فاقد شغل روبرو گردد. از طرفی وابستگی درآمد ملی به صادرات نفت

شکل ۲ - شرکتهای سهامی متشکل از صنایع کوچک واحدهای صنعتی کوچک

استفاده بیشتر صنایع کوچک پیمانکار از سود محصولاتی که با کمک این واحدها در صنایع بزرگ تولید و به فروش می رسد مدل جدید را در ششمین برنامه پنج ساله به کار گرفته است. سرمایه گذاری در شرکت جدید به صورت ۴۰٪ از طرف صنایع کوچک و ۶۰٪ از طرف کارخانه بزرگ تامین خواهد شد که هر دو طرف می توانند از صندوق ویژه اعتبارات و بانکهای تجاری وام دریافت کنند. دولت اندونزی تخفیفهای ویژه مالیاتی، آموزش نیروی انسانی، حمایت از بازاریابی، کمکهای فنی - تکنولوژیکی، تامین مواد اولیه کمیاب و معافتهای سود بازرگانی نسبت به واردات

همکاری تولیدی - صنعتی مشترک

دولت اندونزی از سال ۱۹۹۳ میلادی مدلی نوین را برای گسترش دامنه همکاریهای تولیدی صنعتی بین صنایع کوچک و صنایع بزرگ معرفی کرد. طبق این مدل کارخانجات بزرگ به همراه تعداد مشخصی از واحدهای صنعتی کوچک یک شرکت مستقل تولیدی تاسیس خواهند کرد که با استفاده از امکانات فنی - تکنولوژیکی، نیروی انسانی و نوآوریهای صنعتی هر دو طرف نسبت به تولید کالا یا محصول خاصی تحت یک نام جدید اقدام خواهند کرد. در حقیقت، دولت اندونزی برای

کل هزینه پروژه رسیده است که از طریق وامهایی با نرخ بهره متفاوت برای مناطق مختلف توسط بانک مرکزی اندونزی، بانک مردمی (بانک تعاونی) و سایر بانک های بازرگانی قابل پرداخت است؛

• آموزش نیروهای انسانی (نیروهای کارگری و تکنسین) در مراکز آموزش فنی - حرفه ای که برای مناطق محروم بدون دریافت شهریه و برای سایر مناطق دیگر با دریافت شهریه با شرایط پرداخت آسان از طریق وام آموزشی صورت می گیرد؛

• آموزش مدیریتی برای کارآفرینان واحدهای صنعتی کوچک خوداشتغال با شرایط بند ۲؛

• تامین ماشین آلات و سایر تجهیزات هسته های خوداشتغالی از طریق واگذاری نیازهای فنی از طریق اجاره بلندمدت و یا فروش ماشین آلات دست دوم کارخانجات دولتی به واحدهای خوداشتغال؛

• ارائه مشاوره های فنی - مدیریتی و بازاریابی از طریق سازمانهای مسئول؛

• ایجاد بانکهای گسترده اطلاعاتی شامل شبکه های اطلاع رسانی درخصوص بازاریابی، بازاریابان، فرصتهای شغلی، فرصتهای پیمانکاری و راهنمایی لازم درمورد استفاده از قوانین مالی - مالیاتی؛

• تامین نیازهای مادی از طریق وامهای متفاوت با شرایط سهل بازپرداخت و بهره مناسب؛

• ارائه تخفیفهای مالیاتی و معافیتهای مالیاتی؛

• تقویت و تشویق آن دسته از صنایع کوچک خوداشتغال که از توانمندیها و قابلیتهای انسانی و تکنولوژیکی بالایی برخوردار هستند برای انجام پیمانکاری با واحدهای صنعتی کوچک مدرن داخلی و خارجی و واحدهای بزرگ صنعتی؛

• تاکید به سازمانهای صنعتی دولتی برای استفاده از ظرفیتهای و پتانسیلهای موجود در واحدهای خوداشتغالی؛

• تشویق سرمایه گذاران خوداشتغال و تقویت واحدهای صنعتی خوداشتغال در بخشهای صنعتی مانند صنایع تبدیلی فرآورده های کشاورزی و فرآورده های جنگلی به تولید کالاهایی با ارزش افزوده بالاتر؛

• تشویق و حمایت از ایجاد تشکلهای صنعتی - پیمانکاری بین واحدهای صنعتی کوچک خوداشتغال. □

ترویج

پیمانکاریهای تولیدی بین صنایع کوچک و بزرگ در اندونزی یکی از موثرترین راهکارهای کاهش فاصله میان این نوع صنایع بوده است.

اندونزی در سال ۱۹۹۳

مدلی را معرفی کرد

که براساس آن

کارخانجات بزرگ به طور مشترک

با واحدهای صنعتی کوچک

می توانند کالا یا

محصول خاصی را

تحت یک نام جدید

تولید کنند.

صنایع قطعات صنعتی و صنایع برق و لوازم خانگی.

سهم صنایع کوچک خوداشتغال از کل نیروی انسانی شاغل به کار در هر دو بخش صنعت کوچک (صنایع کوچک مدرن و خوداشتغال) بالغ بر ۷۷/۱٪ است.

حمایتهای دولت از صنایع کوچک خوداشتغال

از شروع دومین برنامه پنج ساله توسعه صنعتی در سال ۱۹۷۵ میلادی، دولت اندونزی برنامه های کلان و اجرایی را درخصوص حمایت از صنایع کوچک خوداشتغال به اجرا درآورد که طی برنامه های پنج ساله بعدی برنامه های حمایت از توسعه و گسترش صنایع کوچک خوداشتغال گسترده تر بوده است.

عمده برنامه حمایتی به شرح زیر است:

• تامین سرمایه اولیه برای راه اندازی پروژه تولیدی و نیمه تولیدی تا سقف ۶۵٪ از کل هزینه پروژه تا پایان برنامه سوم پنج ساله و از سال ۱۹۸۶ به بعد (از برنامه چهارم) به ۷۵٪ از

و سهم بسیار اندکی که از کشاورزی (علی رغم اینکه ۷۰٪ جمعیت شاغل در بخش کشاورزی مشغول بودند) حاصل می گردید، باعث شد اندونزی با بحران فزاینده ای از قبیل کاهش درآمد ملی به خاطر سقوط بهای نفت و همچنین موج جمعیت جوان فاقد شغل روبرو شود. از اواسط دهه ۷۰ دولت اندونزی با ایجاد تغییرات بنیادی در برنامه های اقتصادی کلان درصدد توسعه صنعت و ایجاد اشتغال از طریق توسعه بخش صنعت کوچک برآمد. نیاز به امکانات مادی محدود، عدم نیاز به حجم بالایی از نیروهای انسانی ماهر و برخورداری از مدیریت خلاق و کارآفرین از جمله ویژگیهای برجسته صنایع کوچک است که سیاستگذاران اندونزی با اشراف به آن، برای توسعه این بخش از صنعت تلاش کردند.

توسعه صنایع کوچک خود اشتغال عمدتاً در مناطق کمتر توسعه یافته و یا مناطقی که تعداد جمعیت جوان و فاقد شغل در آن زیاد بود از اهداف اصلی برنامه های پنج ساله - که از اواسط دهه ۷۰ میلادی به اجرا درآمد - بود.

هسته های خوداشتغالی یا صنایع کوچک خرد در قانون اندونزی شامل آن دسته از واحدهایی هستند که در یکی از زمینه های صنعتی (تولید مستقل یا بخشی از کالاهای صنعتی را تولید کنند) با استفاده از یک تا حداکثر ۴ نفر نیروی انسانی فعالیت داشته باشند. نقش بسیار ارزنده این واحدها در اقتصاد اندونزی خصوصاً در زمینه اشتغال باعث شده است که دولت در برنامه های پنج ساله توسعه صنعتی اقتصادی به طور جدی این بخش از صنعت را مورد حمایت قرار دهد. طبق برآورد آماری که در سال ۱۹۹۵ در اندونزی انجام گرفته است، ارزش افزوده ایجاد شده این بخش از صنعت کوچک بسیار چشمگیر بوده و در مقایسه با سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی از رتبه بسیار بالایی برخوردار بوده است.

همچنین نکته بسیار قابل توجه این است که آمار سال ۱۹۹۳ نشان می دهد بیش از ۴۰٪ از کل شغل ایجاد شده در کلیه بخشهای اقتصادی در اندونزی به بخش صنایع خوداشتغالی تعلق دارد. عمده بخشهای صنعتی که صنایع کوچک خوداشتغالی در آن فعالیت دارند به ترتیب عبارتند از:

صنایع چوب و مبلمان، صنایع کانی غیرفلزی،